

Sygn. akt V CSK 372/11

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 sierpnia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Antoni Górski (przewodniczący)
SSN Jan Górowski (sprawozdawca)
SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa A. P. S.A. w D.
przeciwko APS I. Spółce z o.o. w G.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 9 sierpnia 2012 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 13 kwietnia 2011 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanej na rzecz
powódki kwotę 3600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

A. P. S.A. w D. w pozwie wniesionym w dniu 7 lipca 2010 r., skierowanym przeciwko pozwanej APS I. sp. z o.o. w G. domagała się zasądzenia kwoty 465 029,77 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 11 lipca 2007 r., tytułem zwrotu nienależnego wyegzekwowania od niej XIX raty układowej.

Pozwana wniosła o oddalenie powództwa podnosząc zarzut przedawnienia roszczenia, nieważność przelewu wierzytelności pomiędzy jej dłużnikiem a osobą trzecią, brak po jej stronie wzbogacenia się kosztem powódki oraz wykonywania przysługujących jej uprawnień wierzycielskich w stosunku do powódki jako trzeciego dłużnika.

Wyrokiem z dnia 8 grudnia 2010 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powódki kwotę 347 556,87 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 9 lipca 2010 r., i dalej idące roszczenie oddalił.

Ustalił, że poprzednikiem prawnym powódki była spółka „Polskie Huty Stali” - Huta im. Tadeusza Sendzimira S.A. Firma powódki ulegała zmianie, wcześniejsza to „I. Polska Stal” S.A., następnie M. Steel Poland S.A. a obecnie A. P. S.A.

Postanowieniem z dnia 10 września 2001 r. Sąd Rejonowy otworzył postępowanie układowe wobec poprzednika prawnego powódki „Polskie Huty Stali” - Huta im. Tadeusza Sendzimira S.A., które zostało zatwierdzone postanowieniem z dnia 29 lipca 2002 r. Postanowieniem z dnia 15 listopada 2001 r. ustalono listę wierzytelności, na której pod pozycją 1210 widnieje wierzytelność I. Reform sp. z o.o. na kwotę 13.426.891,83 zł.

W dniu 27 września 2004 r. I. Reform przełała wierzytelność w kwocie 4.540.387,39 zł z tytułu 11 rat układowych zgodnie z postanowieniem z dnia 29 lipca 2002 r., sygn. Ukł - 42/OI/S na rzecz B. Inwestment sp. z o.o., o czym powiadomiono powódkę pismem z dnia 25 października 2004 r.

Następnie, w dniu 5 sierpnia 2005 r. B. Inwestment przeniosła wierzytelność w wysokości 3.302.099,82 zł z tytułu 8 rat układowych na rzecz F.I.K. G. S.A., o czym zawiadomiono powódkę pismem z tego samego dnia.

W dniu 19 lutego 2007 r. Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w L., w postępowaniu wszczętym z wniosku pozwanej APS I. jako wierzyciela przeciwko

dłużnikowi I. Reform (I KM 427/06), dokonał zajęcia wierzytelności I. Reform wobec powódki z tytułu rat układowych. Następnie, w dniu 26 lutego 2007 r. Komornik anulując zajęcie z dnia 19 lutego 2007 r. dokonał ponownego zajęcia wierzytelności z tytułu rat układowych (poz. 1210). Zawiadomienie w tym przedmiocie pozwana otrzymała dnia 26 lutego 2007 r.

W toku tego postępowania egzekucyjnego pozwana była informowana, że powódka nie jest dłużnikiem I. Reform, gdyż spółka ta zbyła wierzytelność na rzecz B. Investment, która następnie przelała ją na F.I.K. G. Pozwana, pomimo to, podtrzymywała wniosek egzekucyjny. W konsekwencji, Komornik po otrzymaniu od Komornika Sądowego Rewiru IV przy Sądzie Rejonowym w K. wyegzekwowanej w sprawie IV Km 1122/07 kwoty 402 806, 75 zł dokonał na rzecz pozwanej wpłaty kwoty 345 756,87 zł i koszty zastępstwa w kwocie 1800 zł.

W dniu 27 lutego 2007 r. powódka przelała równowartość XIX raty układowej na konto F.I.K. G. S.A.

W postępowaniu egzekucyjnym z wniosku pozwanej występującej na podstawie zajęcia wierzytelności dłużnika egzekwowanego I. Reform w sprawie Km 427/06 i wydanego w niej pozwanej zaświadczenia Komornika powołującego się na art. 887 § 1 k.p.c., skierowanym przeciwko powódce z oznaczeniem wierzyciela I. Reform sp. z o.o. (IV KM 1122/07), postanowieniami z dnia 12 lipca 2007 r. Komornik Sądowy Rewiru IV przy Sądzie Rejonowym w K. cofnął zajęcie rachunku bankowego powódki z uwagi na wyegzekwowanie należności i ustalił koszty postępowania egzekucyjnego na kwotę 60.423,02 zł, stwierdzając że koszty postępowania zostały wyegzekwowane w całości od dłużnika oraz ustalił koszty zastępstwa adwokackiego na kwotę 1.800 zł (razem 347 556,87 zł).

Powódka bezskutecznie wzywała pozwaną do zapłaty nienależnie wyegzekwowanych przez pozwaną kwot.

Sąd pierwszej instancji za nieuzasadniony uznał zarzut pozwanej o przedawnieniu roszczenia, wskazując że jego termin wynosił 3 lata, zaś bieg przedawnienia roszczeń o zwrot nienależnie pobranych kwot rozpoczyna się od dnia spełnienia świadczenia. Podkreślił, że skoro wyegzekwowanie od powódki nienależnego świadczenia miało miejsce w dniu 10 lipca 2007 r., tym samym

przedawnienie nastąpiłoby 10 lipca 2010 r., zaś pozew został nadany w urzędzie pocztowym w dniu 7 lipca 2010 r.

Za nietrafny uznał także zarzut pozwanej o nieważności przelewu wierzytelności z dnia 27 września 2004 r. pomiędzy I. Reform sp. z o.o. a B. Investment i stanął na stanowisku, że ostatecznie wierzycielem z układu wobec powódki jest F.I.K. G. S.A.

Zdaniem Sądu Okręgowego, nie miał zastosowania w sprawie art. 885 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c., gdyż wierzytelność z układu miała charakter jednorazowy chociaż była płatna w ratach. Podkreślił także, że powódka spłaciła XIX ratę układową do rąk aktualnego wierzyciela F.I.K. G. S.A. i wpłaty tej dokonała w dniu 27 lutego 2007 r., nadto że powódka otrzymała zawiadomienie o przelewach i w związku z tym spełnienie przez nią świadczenia do rąk nabywcy spowodowało wygaśnięcie zobowiązania choćby umowa przelewu była nieważna lub pozbawiona skutków prawnych. Stwierdził także, że z postępowania egzekucyjnego wynika, iż pozwana była informowana o zmianie dotychczasowego wierzyciela, więc miała obowiązek wyegzekwować wierzytelność przelać na rzecz nabywcy wierzytelności, czego nie uczyniła.

Podniósł, że skoro powódka z tytułu rat układowych spełniła dwukrotnie świadczenie, raz na rzecz nabywcy wierzytelności dobrowolnie i drugi raz w drodze egzekucji komorniczej na rzecz pozwanej, w stosunku do której nie była zobowiązana, to po stronie pozwanej nastąpiło przysporzenie w wysokości 345 756,87 zł oraz z tytułu kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 1800 zł. Według oceny Sądu pierwszej instancji, dawało to podstawę do uwzględnienia w tym zakresie roszczenia w oparciu o art. 410 k.c.

Przyjął, że w dalszej części żądanie było bezpodstawne, gdyż koszty egzekucyjne zostały wpłacone na rzecz organu egzekucyjnego, tak więc pozwana nie została wzbogacona na tę kwotę, chociaż po stronie powódki doszło do zubożenia.

Od wyroku Sądu Okręgowego apelację wnieśli obie strony. Powódka zaskarżyła go w części oddalającej powództwo i domagała się jego zmiany przez zasądzenie na jej rzecz dodatkowo kwoty 117 472,90 zł z ustawowymi odsetkami od 11 lipca 2010 r. Pozwana apelacją objęła rozstrzygnięcie zawarte w pkt 1 i 3

wyroku (części zasądzającej należność główną, odsetki i koszty postępowania), domagając się zmiany zaskarżonego wyroku przez oddalenie w całości powództwa.

Wyrokiem z dnia 13 kwietnia 2011 r. Sąd Apelacyjny oddalił obie apelacje. Ustalony przez Sąd Okręgowy stan faktyczny - za wyjątkiem stwierdzenia, że w dniu 27 września 2004 r. I. - Reform sp. z o.o. przełała na rzecz B. Investment sp. z o.o. wierzytelność w wysokości 4 540 387,39 zł z tytułu rat układowych, a w dniu 5 sierpnia 2005 r. B. Investment przełało wierzytelność w wysokości 1 302 099,82 zł z tytułu 8 rat układowych na rzecz F.I.K. G. S.A. - uznał za prawidłowy.

Dodatkowo ustalili, że w piśmie z dnia 27 września 2004 r. I. Reform sp. z o.o. oświadczyła poprzednikowi prawnemu powódki, iż w tym terminie przeniosła przez przelew na rzecz B. Investment sp. z o.o. w O. wierzytelności na kwotę 1 540 387,39 zł z tytułu 11 rat układowych. Dokument ten został podpisany przez osoby uprawnione do działania w imieniu tychże spółek i wpłynął do poprzednika prawnego powódki w dniu 29 września 2004 r. Faktycznie w dniu 27 września 2004 r. nie nastąpił przelew wierzytelności I. Reform na rzecz B. Investment. Pismem z dnia 5 sierpnia 2005 r. powiadomiono poprzednika powódki o zbyciu przez B. Investment sp. z o.o. w O. w dniu 5 sierpnia 2005 r. wierzytelności na kwotę 3 302 099,82 zł z tytułu 8 rat układowych. Wymienione pismo zostało podpisane przez zbywcę i nabywcę wierzytelności.

Poza tym Sąd drugiej instancji odwołał się do następujących niespornych faktów, że:

- w postanowieniu z dnia 29 lipca 2002 r. zatwierdzającym układ, wierzytelność I. Reform została zredukowana o 40 % i miała być płatna w 20 równych ratach co 3 miesiące (czyli 8 056 135 zł w ratach po 402 806, 75 zł),

- prawomocnym wyrokiem z dnia 12 stycznia 2006 r. Sądu Apelacyjnego I ACa 1573/05 zasądzono od I. Reform sp. z o.o. na rzecz Syndyka Masy Upadłości Przedsiębiorstwa Materiałów Ogniotrwałych S.A. w K. kwotę 300 563, 65 zł z odsetkami ustawowymi od 22 marca 2005 r. i kosztami postępowania,

- Syndyk masy upadłości Przedsiębiorstwa Materiałów Ogniotrwałych S.A. wszczął przeciwko I. Reform sp. z o.o. w dniu 14 kwietnia 2006 r. na podstawie

tego tytułu wykonawczego egzekucję przed Komornikiem Sądowym przy Sądzie Rejonowym w L. (sygn. akt I Km 427/06),

- w toku tej egzekucji syndyk zbył tę wierzytelność na rzecz pozwanej, która prowadziła ją w dalszym ciągu przeciwko I. Reform sp. z o.o.

Poza tym Sąd drugiej instancji stwierdził, że w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przez Komornika przy Sądzie Rejonowym w L. pozwana objęła wnioskiem egzekucyjnym wierzytelności przysługujące dłużnikowi, tj. I. Reform sp. z o.o. w stosunku do powódki (jako następcy prawnemu Huty im. Sendzimira w K.) z tytułu rat układowych i Komornik w dniu 26 lutego 2007 r. dokonał jej zajęcia, na podstawie art. 895 k.p.c. w powołując się także na art. 885 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c., zaś powiadomienie o zajęciu wierzytelności dotarło do powódki w dniu 26 lutego 2007 r.

W odpowiedzi na to zajęcie wierzytelności powódka pismem z 27 lutego 2007 r. poinformowała Komornika w L., że nie posiada zobowiązań w stosunku do I. Reform sp. z o.o., gdyż spółka ta po spłacie 9 rat układowych zbyła pozostałe 11 rat w drodze przelewu na rzecz B. Investment sp. z o.o. w O., a ta z kolei kolejne raty układowe (po dwunastej) zbyła na rzecz F.I.K. G. S.A. w C., która jest jej obecnie wierzycielem. Wskazała także, że w dniu 27 lutego 2007 r. zapłaciła F.I.K. G. S.A. kwotę 412 762,49 zł tytułem zapłaty XIX raty układowej.

Pomimo tego w piśmie z dnia 13 marca 2007 r. skierowanym do Komornika przy Sądzie Rejonowym w L. pozwana domagała się ponaglenia dłużnika do zapłaty zajętej wierzytelności powołując się na unormowanie zawarte w art. 885 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. W dniu 22 marca 2007 r. Komornik ponaglił powódkę do spełnienia świadczenia, zaś pozwanej wydał zaświadczenie o zajęciu wierzytelności dłużnika przypadającej od powódki na podstawie art. 887 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c.

Po otrzymaniu zaświadczenia od Komornika pozwana złożyła wniosek do Sądu Rejonowego w K. o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko dłużnikowi M. Steel Poland S.A. w K. (poprzednika prawnego powódki) i postanowieniem z dnia 16 maja 2007 r. sąd nadał klauzulę wykonalności w postaci listy wierzytelności ustalonej postanowieniem Sędziego Komisarza z dnia 15 listopada 2001 r., UKŁ 42/01 w części dotyczącej I. Reform sp. z o.o. w L. poz. I. 1210 listy łącznie z

wypisem prawomocnego postanowienia Sądu z 29 lipca 2002 r. zatwierdzającego układ sygn. Ukł 42/01 przeciwko dłużnikowi M. Steel Poland S.A. w K. w zakresie kwoty 402 806,75 zł odpowiadającej wysokości raty układowej należnej wierzycielowi I. Reform sp. z o.o. w L. płaćnej w lutym 2007 r.

Po zaopatrzeniu tego postanowienia z dnia 15 maja 2007 r. w klauzulę wykonalności, w dniu 15 czerwca 2007 r. wydano tytuł wykonawczy pełnomocnikowi pozwanej, który złożył wniosek egzekucyjny do Komornika przy Sądzie Rejonowym w K. określając w nim siebie jako wnioskodawcę, jako dłużnika M. Steel Poland S.A., zaś jako wierzyciela I. Reform sp. z o.o. w L. i podniósł, że wykonuje prawa wierzyciela, tj. I. Reform Sp. z o.o. domagając się przekazania wyegzekwowanej należności Komornikowi Sądowemu przy Sądzie Rejonowym w L. Komornik w K. w sprawie IV Km 1122/07, dnia 25 czerwca 2007 r. zajął wierzytelność z rachunku bankowego powódki, o czym została powiadomiona w dniu 28 czerwca 2007 r., a następnie wyegzekwował i przekazał ściągniętą należność komornikowi przy Sądzie Rejonowym w L. Następnie postanowieniem z dnia 12 lipca 2007 r. zakończył postępowanie egzekucyjne wobec M. Steel Poland S.A., ustalając koszty postępowania egzekucyjnego na kwotę 60 423,02 zł oraz koszty zastępstwa adwokackiego w postępowaniu egzekucyjnym na kwotę 1 800 zł.

Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w L., w sprawie I Km 427/06, z przekazanej kwoty 402 806,75 zł przelał pozwanej w dniu 18 lipca 2007 r. tytułem egzekwowanej w tym postępowaniu należności kwotę 345 756,88 zł. Następnie postanowieniem z dnia 21 sierpnia 2007 r. umorzył postępowanie egzekucyjne wobec dłużnika I. Reform sp. z o.o. i ustalił koszty postępowania egzekucyjnego na kwotę 57 049,88 zł oraz koszty zastępstwa adwokackiego w postępowaniu egzekucyjnym w wysokości 1 800 zł.

Sąd drugiej instancji rozważając kwestię, czy pozwana będąc wierzycielem egzekucyjnym w stosunku do I. Reform Sp. z o.o. mogła prowadzić egzekucję z wierzytelności, która przysługiwała I. Reform sp. z o.o. wobec powódki z tytułu rat układowych (w szczególności, czy na dzień prowadzenia egzekucji spółce I. Reform przysługiwała w stosunku do powódki wierzytelność), podniósł że nie ulega wątpliwości, iż pozwana była wierzycielką I. Reform sp. z o.o. (poprzednio

z siedzibą w L., następnie we W., posiadającą oddział w L.) na kwotę 300 563,65 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 22 marca 2005 r. i z tytułu kosztów na kwoty 24 634,20 zł i 5 400 zł. Zauważył, że zgodnie z art. 895 i następnymi k.p.c. wierzyciel może prowadzić egzekucję z wierzytelności należnych dłużnikowi, zaś do egzekucji z wierzytelności Komornik przystępuje przez jej zajęcie, co w sprawie nastąpiło. Wraz z zajęciem wierzytelności Komornik wzywa jej dłużnika do złożenia oświadczenia, czy przysługuje mu zajęta wierzytelność w jakiej kwocie, czy też odmawia zapłaty i z jakich przyczyn (art. 896 § 2 pkt 1 k.p.c.). Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w L. wypełnił ten obowiązek wzywając powódkę do oświadczenia się co do wierzytelności wobec I. Reform sp. z o.o.

Podkreślił, że mimo złożenia oświadczenia przez powódkę Komornikowi w L., iż I. Reform Sp. z o.o. nie jest jej wierzycielem, gdyż zbyła wierzytelność w dniu 27 września 2004 r., w dalszym ciągu prowadził on egzekucję z wierzytelności I. Reform sp. z o.o. w stosunku do powódki, przyjmując, iż przelew ten był nieważny wobec pozwanej w świetle art. 885 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. oraz 887 k.p.c. i dlatego pozwana uzyskała tytuł wykonawczy na należność z raty układowej płatnej w lutym 2007 r. Zgodnie bowiem z art. 887 § 1 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. z mocy zajęcia wierzyciel egzekwujący może wykonywać wszelkie prawa i roszczenia dłużnika.

Uznał jednak pogląd Sądu Okręgowego, że art. 885 k.p.c. w zw. art. 902 k.p.c. nie miał w tym wypadku zastosowania za trafny, gdyż jego zdaniem należność z układu przysługująca I. Reform Sp. z o.o. była świadczeniem jednorazowym, płatnym w ratach. Artykuł 885 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. nie dotyczy wierzytelności polegającej na obowiązku spełnienia świadczenia jednorazowego, jeżeli do rozporządzenia nią doszło przed zajęciem, a wymagalność wierzytelności następowała po jej zajęciu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 357/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 62). Wyraził zapatrywanie, że art. 885 k.p.c. ustanawia bezskuteczność umowy przelewu wierzytelności względem wierzyciela egzekucyjnego i organu egzekucyjnego; natomiast rozporządzenie takie jest ważne między dłużnikiem, przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja a jego kontrahentem.

Podkreślił, że wobec złożenia przed Sądem pierwszej instancji oryginału dokumentu cesji z dnia 27 września 2004 r. (k. 169 akt) oraz odpisu KRS dotyczącego I. Reform sp. z o.o. zarzut jej nieważności został obalony, gdyż dokument ten dowodzi, iż oświadczenie to zostało podpisane przez właściwe podmioty, tj. prawidłową reprezentację zbywcy i nabywcy, a z treści jego wynika, że z dniem 27 września 2004 r. doszło do przelewu wierzytelności przysługującej I. Reform wobec I. Polska S.A. (poprzednika prawnego powódki) na kwotę 4 540 387,39 zł, na którą składa się 11 rat układowych. Stwierdził, że wprawdzie z jego osnowy nie wynika, które konkretnie raty układowe zostały scedowane, niemniej bezsporne było płacenie przez Hutę rat układowych w terminie. Biorąc pod uwagę wysokość całej wierzytelności układowej przysługującej I. Reform sp. z o.o. (8 056 135 zł), wysokość rat (402 806,75 zł), datę sporządzenia dokumentu i wysokość objętej umową wierzytelności (4 540 387,39 zł), uznał, że oświadczenie to dotyczyło rat od X do XX, a więc obejmowało także XIX, której termin płatności przypadał na luty 2007 r.

W ślad jednak za dokonany ustaleniem wyraził zapatrywanie, że oświadczenie o cesji z dnia 27 września 2004 r. (k. 169 akt), nie stanowi umowy przelewu wierzytelności w rozumieniu art. 509 k.c., lecz jest powiadomieniem o cesji, co zgodnie przyznały obie strony procesu. Faktycznie bowiem pomiędzy tymi spółkami nie doszło do zawarcia umowy przelewu wierzytelności w stosunku do powódki z tytułu rat układowych, co wynika z pism tychże spółek wystosowanych do sądu (k. 238 i 239 akt). Dlatego też, jego zdaniem, w czasie prowadzenia przez pozwaną egzekucji przez Komorników w L. i K. w dalszym ciągu wierzycielem układowym powódki była I. Reform sp. z o.o. - dłużnik pozwanej, gdyż skoro nie miała miejsca cesja pomiędzy I. Reform i B. Investment, to również nie mogło być dalszej cesji na rzecz F.I.K. G. S.A.

Pomimo tego według oceny Sądu Apelacyjnego w okolicznościach sprawy nie można było przyjąć, aby pozwana była uprawniona do prowadzenia egzekucji komorniczej z wierzytelności przysługującej jej dłużnikowi, tj. I. Reform wobec powódki na podstawie art. 895 i 887 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c., skoro powódka zapłaciła XIX ratę układową w dniu 27 lutego 2007 r. F.I.K. G. S.A., na skutek otrzymania zawiadomień o cesjach z dnia 27 września 2004 r. i z dnia 5 sierpnia

2005 r. od zbywców o przelewie wierzytelności. Zgodnie bowiem z unormowaniem zawartym w art. 515 k.c., jeżeli dłużnik, który otrzymał pisemne zawiadomienie o przelewie pochodzące od zbywcy, spełnił świadczenie do rąk nabywcy, to zobowiązanie wygasa. Wyraził pogląd, że taka sytuacja miała miejsce w sprawie, gdyż powódka otrzymała od zbywcy pisemne oświadczenie o przelewie wierzytelności i ratę układową lutową z 2007 r. (XIX) zapłaciła nabywcy – F.I.K. G.S.A. W rezultacie przyjął, że po dniu 27 lutego 2007 r. I. Reform sp. z o.o. nie miała już wierzytelności w stosunku do powódki z tytułu rat układowych i tym samym pozwana nie mogła z tej wierzytelności prowadzić egzekucji komorniczej w stosunku do powódki jako poddłużnika.

Sąd drugiej instancji podkreślił także, że w ślad za wnioskiem pozwanej Komornik w L. dokonał zajęcia wierzytelności jej dłużnika wobec powódki i wezwał ją do złożenia wyjaśnień (art. 896 § 2 k.p.c.), czego dokonała w piśmie z dnia 9 marca 2007 r. podając, iż nie jest dłużnikiem I. Reform, gdyż wierzycielka ta zbyła wierzytelności na rzecz B. Investment, a ta następnie dokonała cesji na rzecz F.I.K. G. S.A., powołując się na otrzymane powiadomienia o cesjach. Podkreślił, że pomimo tych wyjaśnień powódki, pozwana domagała się od Komornika w L. wydania jej zaświadczenia w trybie art. 887 § 1 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 902 k.p.c. i po jego otrzymaniu wystąpiła z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności na wierzytelność układową za luty 2007 r. Sąd Rejonowy w K. postanowieniem z dnia 16 maja 2007 r. nadał przeciwko M. Steel Poland S.A. następcy prawnemu dłużnika z postępowania układowego Polskie Huty Stali - Huta im. Tadeusza Sędzimir S.A. w K. a poprzednikowi powódki klauzulę wykonalności w zakresie kwoty 402 806 zł odpowiadającej wysokości raty układowej należnej wierzycielowi I. Reform płatnej w lutym 2007 r. Następnie pozwana prowadziła egzekucję z tej raty, chociaż uzyskała tylko tytuł wykonawczy nie jako wierzycielka, a wnioskodawczyni, wskazując jako wierzyciela I. Reform a dłużnika - powódkę. Sąd drugiej instancji zwrócił uwagę, że organ egzekucyjny - komornik sądowy ani sąd - w postępowaniu klauzulowym, nie mają uprawnień do badania, czy objęta wnioskami wierzytelność faktycznie istnieje (art. 804 k.p.c.). Jego zdaniem nie ulega wątpliwości, że powódka dwukrotnie zapłaciła ratę układową z lutego 2007 r.: w dniu 27 lutego 2007 r. F.I.K. G. S.A. oraz w dniu 10 lipca 2007 r. komornikowi

sądowemu, która to zapłata jest równoznaczna z zaspokojeniem osoby, na rzecz której prowadzona jest egzekucja.

Nie podzielił poglądu skarżącej, aby powódka regulując ratę za luty 2007 r. w drodze egzekucji komorniczej w istocie zaspokoila jej dłużnika, tj. I. Reform sp. z o.o. zaś wzbogacenie nastąpiło po stronie tej spółki poprzez zmniejszenie jej długu względem powódki, skoro wyegzekwowana przez Komornika kwota została jej przekazana. Zgodził się z poglądem Sądu pierwszej instancji, że powódka w wyniku egzekucji komorniczej spełniła na rzecz pozwanej nienależyte świadczenie, gdyż nie była już wtedy zobowiązana do zapłaty XIX raty układowej (zobowiązanie w tym zakresie wygasło wobec zapłaty w dniu 27 lutego 2007 r. tej raty do rąk F.I.K. G. S.A.). Stwierdził, że skoro nie była zobowiązana do jej zapłaty I. Reform sp. z o.o., to tym samym pozwanej, jako wierzycielce tej spółki. Podkreślił także, że spełnienie przez powódkę po raz drugi świadczenia nie było dobrowolne, skoro nastąpiło w drodze egzekucji (a więc w celu uniknięcia przymusu, o którym stanowi art. 411 pkt 1 k.c.).

Odnosnie apelacji powódki stwierdził, że za chybiony należało uznać zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 415 k.c., gdyż powódka przez cały czas procesu wskazywała jako podstawę swojego roszczenia nienależne świadczenie, nie zaś odpowiedzialność z czynu niedozwolonego, do której odwołała się dopiero po zamknięciu rozprawy - w piśmie procesowym z dnia 1 grudnia 2010 r. - załączniku do protokołu rozprawy, a więc po terminie.

Wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 13 kwietnia 2011 r., został zaskarżony skargą kasacyjną przez pozwaną, w punkcie 1 w części oddalającej apelację pozwanej oraz w punkcie 2 w całości. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę, albo uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Skarga została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego. W ramach zarzutu naruszenia prawa materialnego skarżąca zarzuciła obrazę art. 411 pkt 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c., art. 887 § 1 k.p.c. oraz art. 123 § 1 pkt 1 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W postępowaniu kasacyjnym, skoro mamy do czynienia ze związaniem ustaleniami faktycznym stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) to brak było możliwości oceny, czy dokument z dnia 27 września 2004 r.

nie stanowił cesji a był tylko zawiadomieniem powódki o jej dokonaniu. W każdym razie skarżąca nie podniosła zarzutu obrazy art. 515 k.c. i z tego względu istniała podstawa do przyjęcia, że wierzytelność I. Reform sp. z o.o. o wobec powódki o zapłatę XIX raty układowej wygasła w dniu 27 lutego 2007 r. kiedy to ją uiściła na rzecz F.I.K. G. S.A., na skutek otrzymania zawiadomień o cesjach z dnia 27 września 2004 r. i z dnia 5 sierpnia 2005 r. od zbywców (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2000 r., II CKN 702/98, OSNC 2000, nr 9, poz. 54). W rezultacie więc wyegzekwowanie jej, pomimo sprzeciwu powódki w postępowaniu egzekucyjnym i przekazanie w zasądzonej części pozwanej w dniu 18 lipca 2007 r., stanowiło świadczenie nienależne.

Nietrafny okazał się zarzut obrazy art. 887 § 1 k.p.c., gdyż wywody Sądów *meriti* o braku podstaw do jego stosowania w przeprowadzonym postępowaniu egzekucyjnym były trafne. Przepis ten mógłby być stosowany w nim tylko odpowiednio na podstawie art. 902 k.p.c., który zawarty jest w dziale IV części trzeciej Kodeksu postępowania cywilnego, odnoszącym się do egzekucji z innych wierzytelności. Tymczasem art. 887 k.p.c. dotyczy wprost wierzytelności z wynagrodzenia za pracę, a więc o charakterze periodycznym (art. 881 § 2 k.p.c.), czyli całkowicie innym niż ta która przed przelewem przysługiwała w następstwie układu spółce I. Reform wobec poprzedniczki prawnej powódki, gdyż niewątpliwie była to wierzytelność jednorazowa rozłożona tylko na raty. Należy bowiem przede wszystkim pamiętać, że wierzytelność z tytułu wynagrodzenia za pracę jest niezbywalna, (art. 84 k.p.; por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2004 r., I CK 581/03, Biuletyn Sądu Najwyższego 2004, nr 11, s. 9), a także, iż przelew wierzytelności z wynagrodzenia za pracę zarówno istniejącej, wymagalnej jak i przyszłej jest zakazany przez ustawę (art. 509 § 1 k.c. w zw. z art 300 k.p.). Egzekucja z wynagrodzenia za pracę trwa z reguły tak długo, aż nie nastąpi zaspokojenie wierzyciela z kolejnych wymagalnych świadczeń przysługujących dłużnikowi. Zgodnie z ogólnie przyjętymi zasadami odpowiedniego stosowania przepisów niektóre z nich znajdują zastosowanie wprost bez żadnych modyfikacji i zabiegów interpretacyjnych, inne tylko pośrednio, a więc z uwzględnieniem konstrukcji, istoty i odrębności postępowania, w którym znajdują zastosowanie, a jeszcze inne nie mogą być wykorzystane w żadnym zakresie (por np.

postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 1975 r., I CO 9/75, OSNCP 1976, nr 10, poz. 219). Mając na uwadze odmienny charakter spornej wierzytelności układowej w porównaniu z wierzytelnością do której wprost ma zastosowanie art. 887 § 1 k.p.c. należało dojść do wniosku, że w postępowaniach egzekucyjnych I Km 427/06 i IV Km 1122/07 art. 887 k.p.c. był bezpodstawnie stosowany (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 210/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 145 i z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 357/07, OSNC 2009, nr 4, poz. 62).

Jak trafnie podniesiono w literaturze nienależne świadczenie może być przedmiotem roszczenia określonego w art. 410 § 1 k.c. i nie zachodzi w tym wypadku potrzeba ustalenia, czy wzbogaciło ono odbiorcę (*accipiens*). W unormowaniu tym ustawodawca przesądził bowiem, że świadczenie nienależne jest źródłem roszczenia zwrotnego. Świadczenie jest między innymi nienależne jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła (art. 410 § 2 k.c.).

W przypadku świadczenia nienależnego wzbogacenie następuje kosztem świadczącego (*solvens*), bowiem dochodzi w ten sposób do zwiększenia cudzego majątku, które nie miało przyczyny, albo którego przyczyna odpadła lub nie została urzeczywistniona. Ustalenie, że wzbogacenie nastąpiło kosztem świadczącego sprowadza się do stwierdzenia, czy doszło do spełnienia świadczenia nienależnego. Przy roszczeniu określonym w art. 410 k.c. nie ma potrzeby ustalania niczego innego, w tym czy wzbogaciło odbiorcę bądź czy majątek świadczącego uległ zmniejszeniu.

Jak wynika z rozważań Sądów obu instancji w sprawie powództwo zostało częściowo uwzględnione na podstawie art. 410 k.c., a nie art. 405 k.c., czego w zarzutach kasacyjnych nie uwzględniła skarżąca. Skoro więc pozwana nie wskazała jako naruszonego art. 410 k.c. to w istocie w postępowaniu kasacyjnym brak było podstawy do przyjęcia, że zasądzona na rzecz powódki przez Sąd pierwszej instancji kwota nie była podlegającym zwrotowi świadczeniem nienależnym, oczywiście o ile nie nastąpiło wyłączenie zwrotu świadczenia na podstawie wskazanego jako naruszony art. 411 k.c.

Skarżąca nietrafnie odwołała się do wyroków Sądu Okręgowego z dnia 6 czerwca 2005 r., IX GC 415/05 i wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 12 stycznia 2006 r., I ACa 1573/05, którym została nadana klauzula wykonalności postanowieniem z dnia 2 marca 2006 r., jako podstawy prawnej spornego świadczenia w rozumieniu art. 410 k.c. Wierzycielem bowiem z tego tytułu wykonawczego był syndyk masy upadłości Przedsiębiorstwa Materiałów Ogniotrwałych S.A. a dłużnikiem I. Reform sp. z o.o. Źródłem nabycia wierzytelności nim objętej przez pozwaną w toku egzekucji prowadzonej przez Komornika przy Sądzie Rejonowym w L. w sprawie Km 427/06 była umowa przelewu z dnia 13 lipca 2006 r. a dłużnikiem inny podmiot niż powódka, bo I. Reform sp. z o.o. Na marginesie dodać należy, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 5 marca 2009 r., III CZP 4/09 (Lex Polonica nr 2010704), uznał że art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie również w sytuacji, gdy uprawnienie objęte tytułem egzekucyjnym przeszło na inną osobę w drodze przelewu po wszczęciu postępowania egzekucyjnego, a skarżąca nie przedstawiła tytułu egzekucyjnego z nadaną na jej rzecz klauzulą wykonalności. Wydane na podstawie art. 816 § 1 k.p.c. w sprawie I Km 427/06 zaświadczenie dotyczy tylko wyniku tej egzekucji, a więc egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego którego wierzycielem był Syndyk masy upadłości Przedsiębiorstwa Materiałów Ogniotrwałych S.A. w K. Umowa przelewu wierzytelności z dnia 13 lipca 2006 r. nie była także oceniana w postępowaniu rozpoznawczym.

Wprawdzie pozwana APS I. sp. z o.o. jako cesjonariusz w tym postępowaniu egzekucyjnym toczącym się przeciwko dłużnikowi I. Reform sp. z o.o. wystąpiła o zajęcie wierzytelności dłużniczki przysługującej jej wobec poprzedniczki powódki (art. 895 - 908 k.p.c.) i na jej wniosek postanowieniem z dnia 16 maja 2007 r., VIII GU 3/07/S Sąd Rejonowy w K. nadał klauzulę wykonalności tytułowi egzekucyjnemu w postaci wyciągu z listy wierzytelności ustalonej postanowieniem Sędziego Komisarza z dnia 15 listopada 2001 r., Ukł 42/01/S, w części dotyczącej wierzyciela I. Reform Spółki z o.o. poz. 1210 listy, łącznie z wypisem prawomocnego postanowienia Sądu z dnia 29 lipca 2002 r. zatwierdzającego układ przeciwko M. Steel Poland S.A. w K., jako następcy prawnemu dłużnika układowego Polskie Huty Stali - Huta im. Tadeusza Sędzimira

S.A., w zakresie kwoty 402 806.75 zł, odpowiadającej wysokości raty układowej należnej wierzycielowi I. Reform sp. z o.o. płatnej w lutym 2007 r., niemniej i to postanowienie jak i zamieszczona na nim klauzula wykonalności z dnia 15 czerwca 2007 r. wskazująca, że tytuł ten wydano pełnomocnikowi wnioskodawcy APS I. sp. z o.o. nie stanowiły podstawy materialnoprawnej w rozumieniu art. 410 k.c. spornego świadczenia. Gdyby nawet był to tytuł wykonawczy, którego stroną byłaby pozwana, to w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności sąd nie jest uprawniony badać zasadności i wykonalności obowiązku objętego tytułem wykonawczym. Jeżeli po wydaniu tytułu egzekucyjnego obowiązek stwierdzony w tym tytule przestał istnieć właściwym środkiem prawnym jest w tym wypadku powództwo przeciwegzekucyjne przewidziane w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., a przed nadaniem klauzuli wykonalności powództwo o ustalenie (art. 189 k.p.c.), że należność objęta nim nie istnieje (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 sierpnia 1973 r., II PZ 34/73, Lex Polonica nr 322090 i z dnia 17 stycznia 1971 r., II CZ 16/71, OSNCP 1971, nr 9, poz. 162).

Wydane na podstawie art. 816 § 1 k.p.c. w sprawie I Km 427/06 zaświadczenie dotyczy tylko wyniku tej egzekucji, a więc egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego, którego wierzycielem był Syndyk masy upadłości Przedsiębiorstwa Materiałów Ogniotrwałych S.A. w K., a pozwana nie uzyskała na swoją rzecz wobec tego tytułu klauzuli wykonalności.

Choć Sąd Apelacyjny odwołał się nieprecyzyjnie się do art. 411 pkt 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c. ale nastąpiło to, przy okazji badania, czy nie nastąpiło wyłączenie zwrotu spornego świadczenia ze względu na to, że powódka świadczyła je wiedząc, iż nie była do tego zobowiązana. Trafnie jednak ocenił, że nie wystąpiła ta przesłanka wyłączająca dochodzone roszczenie, gdyż sporne świadczenie zostało zrealizowane w toku egzekucji a więc pod przymusem.

Kto świadczył, wiedząc że nie jest do tego zobowiązany, ale działał w celu uniknięcia przymusu zachowuje roszczenie zwrotne (art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 411 pkt 1 k.c.). Przy egzekucji na podstawie art. 896 k.p.c. działa w celu uniknięcia przymusu dłużnik rzekomej wierzytelności (poddłużnik), od którego świadczenie nienależne zostało wyegzekwowane i przekazane za pośrednictwem komornika

wierzycielowi pomimo sprzeciwu dłużnika zajętej wierzytelności wyrażającego się w zawiadomieniu organu egzekucyjnego oraz stron postępowania egzekucyjnego, że zajęta wierzytelność nie istnieje. W tym bowiem wypadku obowiązek objęty tytułem wykonawczym dotyczy zawsze innych podmiotów, a tym samym zawarta w art. 411 pkt 1 k.c. przesłanka spełnienia świadczenia w celu uniknięcia przymusu nie może być interpretowana w sposób zawężający (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2005 r., II CK177/05, LEX nr 33460049).

Poza tym w literaturze prawie jednolicie wskazuje się, że przesłankę spełnienia świadczenia w celu uniknięcia przymusu nawet w relacji wierzyciel - dłużnik egzekwowany należy wyklądać szeroko. Przy egzekucji z wierzytelności dłużnika nie ma więc znaczenia z punktu widzenia art. 411 pkt 1 k.c. czy dłużnik wierzytelności mógł przeciwstawić się wyegzekwowaniu rzekomej wierzytelności dłużnika egzekwowanego za pomocą środków procesowych. Skoro sprzeciw wyraził, to oceniając taki stan obiektywnie świadczenie jest spełnione pod wpływem przymusu w omawianym znaczeniu. Za takim wynikiem wykładni przemawia unormowanie zawarte w art. 896 § 2 k.p.c. Właśnie dlatego komornik wraz zajęciem wierzytelności poddłużnika ma obowiązek wezwać go, aby w terminie tygodnia złożył oświadczenie czy i w jakiej wysokości przysługuje dłużnikowi egzekwowanemu zajęta wierzytelność, czy też odmawia zapłaty i z jakiej przyczyny, oraz czy inne osoby roszczą sobie prawa do wierzytelności, czy i w jakim sądzie lub przed jakim organem toczy się lub toczyła się sprawa o zajęta wierzytelność oraz czy i o jakie roszczenie została skierowana do zajętej wierzytelności egzekucja przez innych wierzycieli. W razie więc odmowy zapłaty przez poddłużnika wierzyciel i dłużnik egzekwowany mają możliwość oceny jej zasadności. Gdy pomimo tego wierzyciel prowadzi egzekucję z takiej wierzytelności, to należy przyjąć, że toczy się ona pod przymusem w rozumieniu art. 411 pkt 1 k.c.

Ze wskazanych względów nie był uzasadniony zarzut naruszenia art. 411 k.c. w zw. z art. 405 k.c. i identycznie trzeba było ocenić także zarzut obrazy art. 123 k.c. Sąd Najwyższy już wyjaśnił, że art. 165 § 2 k.p.c. ma zastosowanie także do pozwu (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2008 r., III CZP 54/08, OSNC 2009, nr 7-8 poz. 105). W literaturze i judykaturze rozróżnia się

wypadki, w których określone skutki materialnoprawne wywołuje czynność prawna tkwiąca w czynności procesowej np. wezwanie do spełnienia świadczenia, jeżeli powód tego wcześniej nie dokonał, od sytuacji w których prawo materialne wiąże określone skutki bezpośrednio z samą czynnością procesową (np. art. 123 § 1 pkt 1 k.c.).

Skutek materialny związany z czynnością procesową w postaci wytoczenia powództwa, które następuje w zasadzie przez wniesienie pozwu, może wystąpić przez oddanie pisma w polskiej placówce pocztowej operatora publicznego (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 1937 r., C I 101/36, Zb.Urz. 1938, poz. 36).

Ze wskazanych względów skarga kasacyjna uległa oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).